

”Vi måste gå vidare till ett postkapitalistiskt system”

[Intervju med Walden Bello i *Jacobin magazine*, 28 oktober 2019. Intervjun utfördes av Ben Wray. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

(Jacobins redaktionella kommentar: Den världsberömde forskaren Walden Bello om den kinesiska ekonomins finansialisering, yttersta högerens rötter i medelklassen och det brådskande behovet av ett radikalt alternativ till kapitalismens kriser.

Naomi Klein beskrev en gång Walden Bello som en ”världsledande systematisk revolutionär”, och han är en av imperialismens och den företagsledda globaliseringens värsta kritiker.

Bello är en flitig skribent och envis aktivist, och har sedan 1978 skrivit eller varit medförfattare i mer än 20 böcker och stått inför dödshot och fängslande för att ha gjort motstånd mot kränkningar av mänskliga rättigheter i sitt hemland Filippinerna. Bello, som var ledamot i den filippinska kongressen mellan 2009 och 2015, är för närvarande professor i sociologi vid State University of New York i Binghamton.

I sina två nya böcker tar Bello upp två av den nuvarande internationella politikens två mest överhängande frågor: vad driver på den yttersta högerens uppkomst och vart är Kina på väg? *CounterRevolution: The Global Rise of the Far Right* [Kontrarevolution: den yttersta högerens internationella uppkomst], som publicerades tidigare denna månad, är en jämförande studie av sex fall ”där kontrarevolutionärer lyckades erövra den politiska makten”, från Mussolini i början av 1920-talet till Duterte idag. *Paper Dragons: China and the Next Crash* [Pappersdrakar: Kina och nästa krasch], som gavs ut i augusti, undersöker den kinesiska ekonomins finansialisering och hävdar att den uppåtgående supermakten är en ”förstklassig kandidat” till nästa finanskrasch.

Den Skottlandsbaserade frilansjournalisten Ben Wray träffade nyligen Bello och diskuterade kapitalismens kris i både dess nyliberala och statsledda former, och framtidsutsikterna för postkapitalistiska alternativ över hela världen.)

Kontrarevolution och medelklassrevolt

Vad menar du med kontrarevolution, och varför använder du det ordet för att beskriva den yttersta högern?

Extrema högerrörelser beskrivs ofta som populister, men populismen ger inte någon uppfattning om vad dessa rörelser verkligen representerar. Populism är en politisk stil som betyder att ha direkt kontakt med ”folket”, och det kan förknippas med både vänstern och högern. Jag tycker att kontrarevolution är en mer passande term eftersom det betecknar en stark reaktion – ett avvisande – som är grunden för en massrörelse.

Det finns två sorters kontrarevolution som jag tittar på i boken. Den första är den klassiska, som är en reaktion mot en upprorsrörelse bland de lägre klasserna. Den baserar sig vanligtvis på medelklassen men innefattar givetvis också eliter. Jag tittar på fallen med det fascistiska Italien på

1920-talet, Indonesien 1965, Chile 1973 och Thailand 2001-2004, som slutade med att Thaksin Shinawatra störtades av en rörelse baserad på medelklassen.

Den andra sortens kontrarevolution är en rörelse som förkastar den liberala demokratin för att den varken lyckas ge folket makt eller den jämlikhet som den har utlovat. Den förtjänar begreppet kontrarevolution eftersom den politiskt och ideologiskt nästan helt förkastar värdet av ett rättssamhälle, mångfald, att skydda minoriteters rättigheter, etc.

Det liknar väldigt mycket den uppfattning som uttrycktes av den nazistiske propagandaministern Joseph Goebbels, som sa att nazismen handlade om att "radera ut 1789 [den borgerliga revolutionen] från historien". Även om moderna kontrarevolutionärer inte nödvändigtvis uttrycker sig på det sättet, så är den uppfattning de uttrycker verkligen mot upplysningens och den liberala demokratin värderingar. Jag tittar på hur Rodrigo Duterte – som tog makten i Filippina 2016 – helt klart avvisar den liberala demokratin värderingar. Jag tittar på Narendra Modi – som blev premiärminister i Indien 2014 – han företräder också en revolt mot sekularism, mot mångfald, och mot tanken att demokratin måste skydda minoriteter, som till exempel muslimer.

Det gäller också rörelser i det globala norr. Dessa rörelser är i grund och botten rasistiska, nativistiska,* och medför angrepp på minoriteters rättigheter, som är en central princip i den liberala demokratin. Det finns givetvis skillnader mellan dessa rörelser, var och en är unik på sitt sätt, men det finns likheter.

Vilken klassbas driver kontrarevolutionen idag?

Vare sig man tittar på Chile 1970-1973 eller Thailand 2001-2014, så är medelklassen mycket framträdande indragen i processen. De inte bara manipulerades, de hade en egen dynamik. De var aktörer som skapade en kontrarevolution. Om vi tittar på Modi, eller Duterte, så går det inte att förstå dem utan att titta på medelklassernas roll som aktivt stöd till dem, och en allt större samverkan mellan den karismatiska individen och medelklassbasen. Både rädsla och strävan underblåser det.

Att jag betonar medelklassen betyder inte att andra klasser inte är inblandade. I fallen Filippina och Indien är även de lägre klasserna indragna, men på ett mer passivt sätt.

I bokens inledning säger du att du är intresserad av hur kontrarevolutionen "får övertaget och krossar vänstern politiskt". Vilka slutsatser drar du av det?

I de exempel jag använder finns det ofta en teoretisk brist. Det är att medelklassen bara anses svara på högers eller vänsterns initiativ – att den i grund och botten bara är en klass som reagerar.

Som i fallet Chile 1973. Där trodde vänstern att så länge den kunde ge medelklassen ekonomiska förbättringar så skulle det kunna vara politisk enhet mellan arbetarklassen och medelklassen, eftersom båda fick del av de utvidgade ekonomiska fördelarna. Den strategin lyckades inte inse att medelklassen har en egen dynamik. Det vill säga att när arbetarklassen reste sig, så såg medelklassen arbetarklassen som ett hot mot dess egen ställning i samhället, och därför blev mycket öppen för en allians med högern istället för vänstern.

Det är väldigt viktigt att ta itu med denna teoretiska brist, eftersom tendensen just nu är att tro att

* Nativistisk – att gynna infödda eller etablerade invånare framför invandrare – öa.

det finns en passiv massa som högerens karismatiska personligheter bara manipulerar. Jag tror att det är ett misstag. Om vi inte förstår att det i sig själv är en aktiv klass, att basen har sin egen dynamik, så kan vi gå i samma fälla.

Kan du förklara hur ”revolutionens och kontrarevolutionens dialektik” utvecklas, och kanske använda några exempel?

När jag talar om revolutionens och kontrarevolutionens dialektik, så använder jag det främst för den första sortens kontrarevolution, och jag använder exemplen Italien, Chile och Thailand för att illustrera det. En revolterande rörelse bland de lägre klasserna betraktas ses som ett stort politiskt hot eftersom den nu kan erövra maktpositioner – låt oss säga parlamentarisk makt. Och svaret på det är: ”Åh herre gud, de kommer snart att erövra staten, och de kommer att göra det med hjälp av val.” Så kontrarevolutionen är en rörelse mot ett upplevt hot.

Det är viktigt att förstå att detta hot vanligtvis inte är beväpnat, det är väldigt reformistiskt. Den massrörelse som Thaksin Shinawatra representerade i Thailand skulle kunna vinna och bli en permanent parlamentarisk majoritet. Och det är just på grund av detta hot om en permanent parlamentarisk majoritet som medelklassen i Thailand agerade och samarbetade med eliterna för att provocera fram en militärkupp. Både Chile 1970-1973 och Thailand 2001-2014 är klassiska exempel på en rörelse som förefaller revolutionär för medelklassen, som provocerar fram en kontrarevolution.

Kina, finansialisering och postkapitalism

I *Paper Dragons* hävdar du att ”det största hotet mot Kinas uppgång är finansialiseringen”. Kan du förklara det?

När vi tittar på Kina idag så syns många av de drag som fanns i New York och London 2008, nämligen att det är på väg att bli en starkt finansialiserad ekonomi.

Först av allt finns en okontrollerad fastighetsboom. Markpriserna i de stora städerna rusar i höjden. Kina har inte nått den situation som fanns i Japan 1989, då fastighetsvärdet på Kejsarliga palatsets östra trädgård [i Tokyo] var högre än markvärdet på hela Kalifornien, men det är på väg åt det hållet. Japanska ekonomer som har tittat på Kina säger: ”Herregud, det är samma sorts dynamik som vi hade innan vår finanskris 1989”. Om vi tittar på Kinas börs så är den en berg-och-dalbana. Den är större än den japanska börsen, och har samma sorts spekulativa dynamik som sannolikt kommer att leda till en krasch på kort sikt.

Sedan har vi systemet med skuggbanker. Skuggbanker är i grund och botten oreglerade enheter som uppstod eftersom det officiella banksystemet inte kunde tillhandahålla de pengar som många företag behövde. Systemet med skuggbanker har vuxit och vuxit. Det är i hög grad knutet till den spekulativa fastighetsboomen, och om det sker en fastighetskrasch så kommer även systemet med skuggbanker att rasa. De tillgångar som är bundna i skuggbankerna är omkring 50% av Kinas BNP – som inte är lika mycket som i väst 2008, men ganska mycket.

Även om det är sant att Kinas finanssystem inte är så utsatt för omvärlden, så vore en finansiell krasch mycket skadlig internationellt. Varför? Eftersom en finanskris alltid följs av en krasch i den verkliga ekonomin. Och Kina står i centrum för den globala handeln, både som importör och

exportör.

Vilken är den huvudsakliga dynamiken bakom det kinesiska finanssystemets bräcklighet?

För det första är det inte längre den stora kinesiska draken från det tidiga 1990-talet. Kinas tillväxttakt har minskat från 10-11% per år till omkring 5% per år. Så nu är landet på väg mot stagnation.

Det andra är att Kina har ett enormt överkapacitetsproblem. Eftersom överkapacitet påverkar lönsamheten, så är det nu en situation där kinesiska befattningshavare i desperation skulle vilja exportera denna överkapacitet till omvärlden genom att låna ut till olika länder så att deras efterfrågan ska få fart på Kinas industrier.

Men jag tror inte att den lösningen kommer att fungera, eftersom många av de länder som Kina lånar ut till inte är så bra kreditrisker. Så i grund och botten kommer det att uppstå en situation där de för att stötta upp sina statliga företag – som är oerhört skuldsatta till de statliga bankerna – kommer att skapa en helt ny grupp kunder som också kommer att ha väldigt höga skulder till de statliga bankerna. Så det är en stor orsak till krisen.

Det tredje är handelskriget. Trump menar allvar med det här handelskriget, och oavsett vad man tycker om det så kommer det att få mycket allvarliga effekter på Kinas inkomst och tillväxt. Kedjereaktionen från lägre exportinkomster kommer att innebära att beskattningarna kommer att öka och insättarna kommer att få mindre förtjänst av sina insättningar så att det statliga banksystemet ska kunna subventionera de massivt skuldsatta statliga företagen.

Och slutligen är Trump och hans gäng väldigt militaristiska. Trump och Pentagon har nu en snarlik ståndpunkt: källan till USA:s problem är Kina. Pentagon har haft den åsikten sedan länge. Trump och hans ekonomiska rådgivare, som Peter Navarro, menar att det inte bara handlar om att öka tullarna mot Kina, det handlar om att få Kina att förändra sitt ekonomiska system, så att staten slutar subventionera resten av ekonomin. Det är en ganska radikal ståndpunkt.

Trump och hans folk skiljer inte mellan ekonomisk och militär makt – de ser det som en sammanhängande enhet. Så det finns en farlig grå zon där, och det är speciellt farligt vid en tidpunkt på spänningarna ökar i Syd-kinesiska sjön, där jag kommer från. Det är ett mycket spänt läge där just nu. USA:s militärmakt omringar Kina, och minsta incident, som en fartygskollision, kan omedelbart trappas upp till en storkonflikt. Det måste inte nödvändigtvis bli en kärnvapenkonflikt, utan en konventionell konflikt, speciellt nu när Pentagon och Trump tycker på samma sätt om att hålla tillbaka Kina.

Jag tycker att det är helt felaktigt att framställa det som om Kina på något sätt är ute efter internationellt herravälde med hjälp av sitt projekt "Ett bälte, en väg". Det initiativet är i själva verket inte någon plan för kinesiskt herravälde, det är ett försök att lösa överkapacitetsproblemet. Firandet av Folkrepubliken Kinas 70-årsjubileum nyligen gav fel bild av var Kina befinner sig. Det kanske uppvisar självförtroende utåt, men det är en ekonomi och ett samhälle i kris.

Har inte den kinesiska staten verktyg som ger den större flexibilitet att hantera hotet om en finanskris än de flesta länderna i väst? Jag tänker på dess förmåga att använda en expansiv skattepolitik, men också förhållandet mellan staten och finansväsendet.

Jag håller helt med dig om att den kinesiska staten har utrymme att svara på sätt som regeringar i väst inte kan, eftersom det är en statskapitalistisk ekonomi. Men det utrymmet blir allt mindre ju mer dessa mekanismer används. Jag ska ge dig ett exempel. De kinesiska företagen är skyldiga de statliga bankerna omkring 15 biljoner dollar. De statliga bankerna kan fortsätta att låna ut pengar, men en hel del av de kinesiska företagen är zombieföretag – de är olönsamma – så det gör systemet allt bräckligare. Det går att skjuta upp räkningsdagen, men det är diskutabelt hur länge det går att göra det. För det andra har inte staten kontroll över den fastighetsspekulation som pågår. Den har vidtagit alla möjliga sorters åtgärder för att minska spekulationsboomen – det fungerar inte. Den har försökt att slå till mot skuggbankerna, men de är svårångade väsen. Vartefter den privata sektorn har vuxit har Kinas ekonomi blivit alltmer komplicerad, och därmed har Beijing fått allt mindre möjlighet att styra resten av ekonomin.

I motsats till vad många i väst tror, är Kina en ytterst decentraliserad ekonomi. Väldigt mycket av det som händer, sker i provinserna – beslutsfattandet finns på den nivån. Beijing har förvisso en del kontroll när det handlar om skatte- och valutaåtgärder, men provinserna har mycket stor förmåga att kringgå centrala åtgärder. Det är kombinationen av dessa faktorer – ekonomins enorma decentralisering, den ökande finansiella bräckligheten, industrins överkapacitetskris, handelskriget, en långsam tillväxt – som är mycket farlig för Kina. Kinas ekonomer förstår det. Många kinesiska myndigheter förstår det. Det är inte längre Mao-periodens kommandoekonomi. Det är en ekonomi som har mjukats upp, decentraliserats samtidigt som den behåller vissa kontroller, och den är en del av ett globalt system, så förmågan att kontrollera ekonomin på det sätt som en statskapitalistisk ekonomi kan finnas inte längre.

Utöver att handla speciellt om Kina, handlar boken om ”ett försök att förstå finanskrisernas ursprung och dynamik”. Vad har de finansialiserade ekonomierna för långsiktig trend?

Tja, för det första har det inte skett någon reform av det internationella finanssystemet. Den så kallade Dodd-Frank-reformen i USA var ett skämt. Problemet med att banker är för stora för att gå omkull har blivit ännu värre. Man handlar fortfarande med biljontals av de säkerheter vars handel orsakade krisen. Frågan om ”fractional reserve banking”,* som är ett försök att driva igenom en viss disciplin i utlåningen med hjälp av ett sunt förhållande mellan eget kapital och skuld – ingenting har hänt vad gäller det. De försökte reglera direktörlönerna, men bankdirektörerna är fortfarande högst betalda. Kreditvärderingsinstitutet som hade intressekonflikter och gav felaktiga värderingar av säkerheter fungerar precis som förut.

Så det har inte genomförts någon reform. I grund och botten har det internationella finanssystemet samma problem, och det är bara en tidsfråga innan denna brist på regleringar kombineras med andra faktorer och skapar en ny kris. Som jag säger i boken förutspår jag inte att Kina kommer att utlösa finanskrisen, men Kina är en av kandidaterna till det.

Det andra, som till och med personer som etablissemangets ekonom, Larry Summers, accepterar nu, är att systemet befinner sig i vad de kallar ”långsam stagnation”. Det har i själva verket befunnit sig i långsam stagnation ända sedan 2009. Det har funnits tillfällen då det har skett en viss tillväxt, men globalt sett befinner vi oss i en stagnationsperiod. Orsaken till det är mycket marxistisk – det är en

* Detta begrepp syftar på att banker kan låna ut N gånger det egna kapitalet, där N t ex kan vara 30. Då kan en bank som har 1 miljard i tillgångar låna ut 30 miljarder. Hur stor del, eller fraktion, som bankerna måste behålla bestäms av centralbankerna genom det s.k. kassakravet – öa.

överproduktionskris. Det finns så står produktionskapacitet i hela den kapitalistiska världen, speciellt i Kina, och i den globaliserade världen blir chanserna till lönsamhet allt lägre.

Ju mer den internationella ekonomin stagnerar, ju mer frestas finanskapitalet att gå mot regleringar och fortsätta att investera i finanssystemet, i de här giftiga värdepappren, eftersom finanssystemet är den enda källan till profiter. Det äter så att säga upp sig själv. Problemet med profiter som härrör från finanssystemet är att det bara går att erhålla dem genom att skapa bubblor, och det går inte att skapa hur många bubblor som helst innan de spricker.

Det är bilden för närvarande: en stagnerande internationell ekonomi, en överproduktionskris och manisk spekulering inom finanssektorn, som mycket väl kan utlösa en ny krasch, som kommer att dämpa den verkliga ekonomin ännu mer. Och vi har fortfarande inte räknat med de ekonomiska effekterna av klimatförändringarna, som inte bara får ekologiska konsekvenser utan också ekonomiska konsekvenser.

Varför dog inte den nyliberala ideologin efter 2008? Och ser du några alternativ uppstå i världen?

Även om många ekonomier och ekonomer fortfarande följer den nyliberala ideologin om en fri marknad, så gör de det inte med någon övertygelse. Den bild jag brukar använda är att lokföraren har blivit skjuten av banditerna, men hans hand befinner sig fortfarande på gashandtaget. Det är så det är just nu – nyliberalismen fungerar uppenbarligen inte, men teknokraterna och ekonomerna känner inte till något annat.

För det andra är alternativet från Kina och de östasiatiska ekonomierna med en stark roll för staten – det har heller inte fungerat. Vi börjar inse, att om de statskapitalistiska systemen integreras i den internationella ekonomin så dras de in i den internationella ekonomins kris. Se vad som hände med de asiatiska tigrarna – Thailand, Indonesien, Malaysia, Singapore – som på 1990-talet antogs vara så framgångsrika. Den asiatiska finanskrisen 1997 helt enkelt raserade dem. Kina raseras av sin egen integrering i den globala ekonomin. Så både den statskapitalistiska modellen och modellen med en fri marknad befinner sig för närvarande i en enorm kris.

Det borde få folk att inse att vi måste gå vidare till ett postkapitalistiskt system, eftersom de två förhärskande modellerna inte länge är dynamiska. Fram tills dess detta äger rum kommer krisen bara att bli ännu värre.

Det förekommer nya sätt att tänka på socialismen, och i USA finns unga kongressledamöter som öppet säger att de är socialister. Det finns folk i Latinamerika som i grund och botten också säger att den gamla tillväxtmodellen inte längre fungerar, och att vi måste tänka ut nya paradigmer, de kallar det "buen vivir" ("att leva gott"). Det blomstrar alla möjliga alternativ till den kapitalistiska utvecklingen. Den stora frågan är om det kommer att utvecklas till en kritisk massa? Det är den utmaning vi har nu.

Det kommer att bli en allt större polarisering mellan dessa rörelser och den auktoritära högern och den sortens fascistiska tendenser de representerar – jag tror att det är oundvikligt. Men allt är ovisst. Vi kan vinna till sist, eller förlora. Det beror faktiskt på hur vi förhåller de objektiva rörelserna till vårt subjektiva ingripande i historien.